نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
سال چهارم، شماره دوم، تابستان ۹۹، صفحات ۲۲۰ تا ۲۲۱

معرفی کتاب از آموزش سلامت تا سلامت

نرگس تبریزچی[1*]

کتاب "از آموزش سلامت تا سلامت" در پاییز سال ۱۳۸۳، توسط وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی منتشر شد. تهیه و تنظیم کتاب توسط دکتر شهرام رفیعی فر انجام گرفته است. دسترسی به فایل الکترونیک آن از آدرس زیر امکان پذیر است:

http://health.sbmu.ac.ir/uploads/zamozeshtasalamat.pdf

این کتاب در ۱۳۷ صفحه و ۷ بخش و با هدف توسعه تعهد و حمایت سیاسی، ساختاری و سرمایه گذاری برای آموزش سلامت کشورتدوین شده است. این کتاب به مروری بر نقش و رسالت آموزش سلامت با هدف ارتقای سلامت، حفاظت و پیشگیری، توانمندسازی مردم، خودمراقبتی، توسعه شیوه زندگی سالم، آموزش سلامت مبتنی بر جامعه و مبتنی بر شواهدپرداخته است. کتاب با بیان دیدگاه سنتی آموزش سلامت ومقایسه آن با دیدگاه‌های جدید، نقش‌های بدیعی را برای آموزش سلامت به تصویر می‌کشد. به این ترتیب مشخص می‌شود که الزامات ساختاری، رفتاری و مدیریتی مناسب آموزش سلامت چیست و سیر تحول تعریف سلامت چگونه بوده است.

آموزش سلامت برای ارتقای سلامت، حفاظت از سلامت و پیشگیری

بخش نخست کتاب با نگاهی برگذشته، به نقد سیاست‌های نظام سلامت در بها دادن بیشتر به درمان در مقایسه با پیشگیری می‌پردازد. همچنین اهمیت عوامل اجتماعی و اقتصادی در سلامت، تأثیر جوامع انسانی و مشاغل در کنار آثار محیطی (اعم از آثار اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی) بر سلامت را متذکر می‌شود. سپس تعاریف و عوامل ارتقای سلامت را در سه قسمت آموزش سلامت، حفاظت از سلامت و پیشگیری از بیماری تشریح می‌کند: «افزودن طول عمر یک دیدگاه سنتی در طب است درصورتی‌که دیدگاه ارتقای سلامت تمرکز خود را بر کیفیت زندگی از دست نمی‌دهد....»

آموزش سلامت برای توانمندسازی مردم و جوامع در تأمین، حفظ و ارتقای سلامت

در بخش دوم با مروری بر نظریه‌های مشارکت مردم، تئوری آموزش توده‌ای وتعریف ظرفیت جامعه بیان می‌شود. مشارکت مردمی را به عنوان یکی از راهکارهای عدالت در سلامت معرفی می‌کند. در ادامه نقش بی‌عدالتی اجتماعی بر سلامت، ارتباط سرمایه اجتماعی با سلامت و توانمندسازی هماهنگ مردم و سازمان‌ها به منظور تغییر شرایط ناسالم را تشریح می‌کند. در نهایت به مکانیسم‌ها و راهکارهای افزایش ظرفیت و توانمندسازی جوامع می‌پردازد: «اگر می‌خواهیم به عدالت به عنوان نتیجه مطلوب ارتقای سلامت دست یابیم باید اتخاذ راهکارهایی مشارکتی، هدف اصلی ما باشد ...»

آموزش سلامت برای مراقبت از سلامت خود

در بخش سوم نقش خودمراقبتی در ارتقای سلامت به عنوان مکمل مشارکت فعال مردم در توسعه سلامت می‌پردازد. در این قسمت مدل ارتقای سلامت فردمحور، هرم مراقبت از سلامت، نقش فناوری‌های جدید در خودمراقبتی، نظریه‌های خودمراقبتی و نتایج بررسی‌های برنامه‌های خودمراقبتی را بیان می‌کند: «افزایش علاقمندی به مراقبت از سلامت خود و مشارکت جامعه، نتیجه اولیه‌ای از نگرانی مشابه درمورد محدودیت‌های موجود در سیستم بهداشتی تخصصی برای بهبود سلامتی بود...»

۱. نویسنده مسئول: استادیار، دکترای تخصصی پزشکی اجتماعی فرهنگستان علوم پزشکی

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

آموزش سلامت برای توسعه شیوه زندگی سالم

در بخش چهارم به ارتباط ارتقای سلامت و شیوه زندگی سالم می‌پردازد. با مرور تحقیقات اهمیت تغییر در شیوه زندگی، امکان‌پذیری رفع مشکلات بهداشتی، نقش محیط فرهنگی - اجتماعی در شیوه زندگی، عناصر جدید تشکیل‌دهنده شیوه زندگی سالم، تعیین‌کننده‌های رفتارهای بهداشتی، راهبردهای تأثیرگذار بر شیوه زندگی، ابتکارهای اجتماعی و رویکردهای نوین روابط فرد و جامعه را بیان می‌کند: «به تازگی مفهوم شیوه زندگی بسیار اهمیت یافته است. در برخی از مدارک، شیوه زندگی به عنوان تعیین‌کننده سلامت و بیماری تعریف شده است .... از طریق رویارویی با تعیین‌کننده‌های سلامت به روشی نظام‌مند، افراد می‌توانند طولانی‌تر و سالم‌تر زندگی کنند. برای تحقق این اهداف نهایی، افراد نیازمند دانش و مهارت‌های فردی به‌علاوه محیط اجتماعی تسهیل‌گر یعنی جایی که بتوانند مهارت‌هایشان را به‌طور مؤثر به‌کار برند، می‌باشند...»

آموزش سلامت برای ارتقای سلامت

در بخش پنجم با عنوان آموزش سلامت برای ارتقای سلامت، به نقش ارتقای سلامت نه تنها در بهبود سلامت بلکه در توسعه اقتصادی می‌پردازد. انواع رسمی و غیررسمی آموزش سلامت و روش‌های مختلف آن را بیان می‌کند. سپس رویکرد پیشگیرانه و رویکرد توانمندسازی آموزش سلامت را شرح می‌دهد: «نقطه قوت رویکرد توانمندسازی آن است که در این رویکرد مفهوم فرد به‌طور کامل با مفاهیم گسترده پذیرفته شده در بحث ارتقای سلامت سازگار می‌باشد و افراد به‌ویژه در بیان نیازهای محسوس یا بیان شده به‌طور خاص مطرح می‌شود و در روش‌های آموزشی مورد استفاده به عنوان تسهیل‌گر و شریک مطرح می‌شوند ...»

آموزش سلامت مبتنی بر جامعه

بخش ششم، به برنامه‌های آموزش سلامت مبتنی بر جامعه، تحقیقات مرتبط و اثربخشی آن‌ها می‌پردازد. به عنوان مثال، برنامه جامع آموزش سلامت در مدارس، برنامه‌های جامع ارتقای سلامت در محیط کار و مشاوره ارائه شده در مراکز مراقبت‌های بهداشتی درمانی و مؤسسه‌های نگهداری از سالمندان: "ارزیابی جامعه به تشخیص سنت‌های فرهنگی و باورهای جامعه و سطح آموزش و سواد و شرایط زبانی مورد نیاز برای توسعه مواد و برنامه‌های مناسب، کمک می‌کند..."

آموزش سلامت متکی بر شواهد

بخش هفتم باعنوان آموزش سلامت متکی بر شواهد، بر ضرورت استفاده از رویکردهای کمی و کیفی در ارزشیابی فعالیت‌های سلامت می‌پردازد. در این خصوص با توجه به گسترش فناوری‌های ارتباطی در حوزه سلامت، ویژگی‌های ارتباطات مؤثر برای سلامت و چالش‌های آن را بیان می‌کند. تجربیات بین‌المللی در مورد ایجاد ساختارملی اطلاعات سلامت را شرح می‌دهد: "برای حمایت از افزایش فعالیت‌های ارتباطی سلامت، ایجاد مبنایی علمی‌در اجرا و استفاده از ارتباطات برای سلامت متکی بر شواهد و "تحقیق و ارزشیابی" همه اشکال ارتباطات برای سلامت ضروری می‌باشد..."

با اینکه از سال انتشار کتاب بیش از یک دهه می‌گذرد ولی مباحث مطرح شده همچنان موضوعات روز هستند و مطالعه آن نه تنها به متخصصان و تصمیم‌گیرندگان حوزه سلامت بلکه به تمام افرادی که علاقمند به توسعه سلامت کشور هستند توصیه می‌شود. نکته قابل‌ملاحظه در این کتاب این است که در تمامی بخش‌ها اهتمام نویسنده بر بومی‌سازی اطلاعات و تأکید بر چگونگی سیاست‌گذاری واستقرار برنامه‌ها در کشور مشهود است.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]